

A85/49

11 november 1985

DE ONDERGRONDSE POLITIEKE OPPOSITIE IN POLEN
INLEIDING

In het recente verleden hebben de Poolse geheime diensten grote belangstelling getoond voor het doen en laten van opposanten van het regime JARUZELSKI, niet alleen in eigen land maar ook daarbuiten. Herhaaldelijk werd getracht te infiltreren in kringen van met name Solidarnosc-bannelingen in West-Europa om informatie te verzamelen over o.a. de financiële en materiele ondersteuning van de oppositie in Polen vanuit het buitenland. In januari 1985 leidde dit nog tot de uitwijzing van de Poolse 'diplomaat' door Frankrijk.

Ook werden Westerse zakenlieden, die regelmatig naar Polen reizen benaderd door zich als Solidarnosc-sympathisanten voordoende inlichtingenofficieren met het verzoek drukinkt en andere benodigheden voor de Poolse ondergrondse pers mee te nemen naar de Volksrepubliek. Eermaal in Polen aangekomen volgde in de regel een snelle arrestatie, die door de Poolse officiële pers werd uitgebuit om een schijnbaar verband tussen de oppositie in eigen land en de Westerse inlichtingendiensten (vooral de CIA) 'aan te tonen' en zodoende de tegenstanders van het regime te compromitteren. Sommige arrestanten werden onder druk gezet om ten behoeve van de Poolse diensten bepaalde inlichtingenactiviteiten te verrichten.

Omdat de buitengewone interesse van de Poolse diensten voor het wel en wee van opposanten in het buitenland vooral voortkomt uit de situatie in Polen zelf, wordt getracht in een tweetal FOCUSSEN de ondergrondse oppositionele groeperingen te inventariseren, die aan het thuisfront actief zijn. Voorafgaande aan deze rapporten, biedt deze FOCUS een algemene inleiding over de oppositie in Polen.

DE ONDERGRONDSE POLITIEKE OPPOSITIE IN POLEN
INLEIDING

De oppositie in het huidige Polen bestaat uit een groot aantal groeperingen van uiteenlopende aard. Solidarnosc (Solidariteit), gepersonifieerd door haar vroegere voorzitter Lech WALESZA, vormt nog steeds de belangrijkste oppositionele kracht in de Volksrepubliek. De Voorlopige Coördinatie Commissie (TKK), de ondergrondse leiding van de illegaal verklaarde vakbond, heeft een actieprogramma ontworpen, dat voornamelijk tot doel heeft de Poolse autoriteiten te dwingen de accoorden van Gdansk* na te leven. In dit kader pleit TKK voor de legalisatie van Solidariteit, de hervatting van de dialoog tussen de regering en de onafhankelijke vakbond evenals de vrijlating van alle politieke gevangenen in Polen. Om dit te bereiken stimuleert TKK de opbouw binnen de bestaande maatschappij van een 'onafhankelijke samenleving', gebaseerd op de principes van 'zelfhulp' en 'zelforganisatie', onder volstrekte negatie van het regime JARUZELSKI. Een en ander is erop gericht om het staatsmonopolie op o.a. het onderwijs en de media te breken en de Poolse regering volledig te isoleren van de samenleving.

Er zijn verschillende groepen Solidarnosc-leden, die deel uit willen blijven uitmaken van de vakbond, maar radicalere standpunten innemen dan het TKK. Een voorbeeld zijn de uitgevers van het Warschause ondergrondse blad "Wola" (de 'Wil'), dat verspreid wordt in het gelijknamige district van de Poolse hoofdstad. Wola werd in februari 1984 opgericht om "het organische proces van het politiseren van de Solidarnosc-beweging" te versnellen en het politieke bewustzijn van de leden van de eigen groep te verhogen. Dit was bedoeld als aanvulling op en niet ter vervanging van de Solidarnosc-activiteiten. Het doel dat Wola voor ogen heeft ligt echter aanzienlijk verder dan de 'onafhankelijke samenleving' van het TKK. Wola streeft naar de "nationale onafhankelijkheid van Polen, dat gedomineerd wordt door een in wezen vreemd systeem tegengesteld aan de belangen van het Poolse volk". Wola voegt daaraan toe dat het heersende regime het resultaat is van dwang, uitgeoefend door de communistische partij in Polen.

Min of meer in het verlengde van Wola opereren de uitgevers van het Warschause Solidarnosc-weekblad "Wiadomosci" ('Nieuws'). In hun 'programma-beginselen voor Solidariteit' maken zij duidelijk dat iedere eventuele overeenkomst tussen de vrije vakbond en de Poolse autoriteiten slechts een overgangsstadium vormt: "Er kan geen blijvende samenwerking zijn tussen een georganiseerde samenleving en een extern opgelegd staatsapparaat".

---

*De accoorden van Gdansk werden gesloten in augustus 1980 tussen het overkoepelende stakingscomite (MKS) van Solidarnosc in Gdansk onder leiding van Lech WALESZA en een Poolse regeringsdelegatie geleid door vice-premier JAGIELSKI. De overeenkomsten behelsden onder andere de erkenning door de Poolse regering van het recht om een vrije, van de communistische partij onafhankelijke vakbond op te richten, het recht op een zelfstandige, ongebonden vakbondspers en het recht op staking.

De oppositie in Polen is echter niet alleen beperkt tot Solidarnosc en daarmee geaffillieerde groeperingen. Er zijn verschillende groepen die veel radicalere standpunten innemen dan Solidarnosc en die zich soms zelfs openlijk distantieren van de onafhankelijke vakbond. Sommige van deze groepen bouwen voort op de traditie van oppositionele groeperingen uit de tweede helft van de jaren zeventig, andere zijn ontstaan als reactie op de afkondiging van de noodtoestand in Polen in december 1981. De 'harde kern' van oudere groepen als KPN, Glos, KSN of Polityka Polska* is grotendeels hetzelfde gebleven. Het Komitet Obrony Robotnikow / Komitet Samoobrony Spolecznej (KOR/KSS: Comite voor Verdediging van de Arbeiders / Comite voor Sociale Zelfverdediging) heeft zich weliswaar formeel opgeheven in de hoogtijdagen van Solidarnosc, maar de daarin ontwikkelde ideeën vormen nog steeds een bron van inspiratie voor nieuwe groepen als KOS, WSN en Robotnik.**

Over het algemeen is de politieke oppositie eensgezind als het gaat om het streven naar onafhankelijkheid en democratie voor Polen op lange termijn, hoewel sommige groepen het niet zinvol achten om verder te kijken dan de mogelijkheden op korte termijn. De oppositionele groepen komen ook overeen in hun fervent anti-communistische karakter en in hun visie dat het huidige politieke systeem in Polen van buitenaf is opgelegd. Zij zijn voor de verwezenlijking van een parlementaire democratie, gebaseerd op vrije verkiezingen, die de vrijheden van meningsuiting en vereniging evenals het recht op staking waarborgt en respecteert. Vanuit de optiek van het regime JARUZELSKI vertonen de oppositionele groeperingen in zoverre ook een overeenkomst, dat zij gelden als illegaal en soms zelfs staatsgevaarlijk en dus met alle middelen vervolgd dienen te worden.

Binnen de oppositie bestaan echter grote verschillen in inschatting van de bestaande situatie, alsmede in de opvattingen over de wijze waarop daarin veranderingen aangebracht zouden moeten worden. Een en ander leidt tot grote programmatische onenigheid tussen de verschillende oppositie-groepen, die nog verdiept wordt door sterk uiteenlopende voorstellingen van een toekomstig Polen.

De radicalere groepen zien geen heil in een vergelijk met de heersende autoriteiten en beschouwen de omverwerping van het communistisch systeem en de realisering van de onafhankelijkheid voor Polen als noodzakelijke voorwaarden voor een daadwerkelijke verbetering van de bestaande situatie. Een vorm van dialoog met de regering wordt in deze kringen in de regel principieel verworpen.

De meer pragmatische groepen zijn ervan overtuigd dat het huidige regime zich nog enige tijd zal weten te handhaven en volgen primair een 'overlevingsstrategie'. Op lange termijn zou de machtsbasis van de autoriteiten echter uitgehold moeten worden, waarmee tegelijkertijd de weg wordt geplaveid, die uiteindelijk naar een onafhankelijk Polen zou moeten leiden. Met name het

---

*Deze en andere oppositionele groepen zullen besproken worden in een vervolg-FOCUS.

**Zie bovenstaande noot.

streven naar een 'onafhankelijke samenleving' door het TKK past in dit kader.

De verzoeningsgezinde benadering is de minst populaire in de oppositionele kringen in Polen. Voorstanders van een nationale verzoening zoals die wordt voorgestaan door partijleider JARUZELSKI zelf worden over het algemeen als collaborateurs beschouwd. Toch zijn er groepen die vanuit wat zij een realistische benadering noemen, komen tot de slotsom dat een bepaalde vorm van verstandhouding met de bestaande regering in Polen noodzakelijk is om enige vooruitgang te boeken.

In een tweetal vervolg-FOCUSSEN* zal dieper ingegaan worden op de verschillende oppositionele groeperingen in Polen.

Het eerste deel zal gewijd zijn aan "Solidarnosc Walczaca (SW: 'Strijdende Solidariteit') en het "Komitet Oporu Spolecznego" (KOS: 'Comite voor Sociale Weerstand'). Beide groepen functioneren als echte organisaties met een eigen structuur en een groot aantal leden en beschikken over een omvangrijk netwerk voor de verspreiding van ondergrondse literatuur.

In het tweede deel zal ingegaan worden op de kleinere oppositionele groeperingen in de Polen, die in feite beschouwd dienen te worden als associaties van min of meer gelijkgezinde personen, gegroepeerd rondom bepaalde ondergrondse tijdschriften. Sommige van deze periodieken bevatten informatieve artikelen en hebben een grote verspreiding, ander zijn bescheiden in omvang en hebben slechts een beperkte lezerskring. De kwaliteit van het betreffende tijdschrift is in de meeste gevallen een goede graadmeter voor de daadwerkelijke invloed van de groep die het uitgeeft.

-----

*Evenals voor deze FOCUS zal daarbij voornamelijk gebruik gemaakt worden van extracten uit Poolse ondergrondse literatuur ("Samizdat") en rapporten, gepubliceerd door Radio Free Europe.